ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

אמור

כדי למהר הגאולה - להוסיף בלימוד תורת החסידות

•

שיחות קודש

מכבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

770 איסטערן פארקוויי ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלש לבריאה
שנת הקהל
מאה עשרים ואחת שנה להולדת כ״ק אדמו״ר מלך המשיח שליט״א

משיחות ש"פ אמור, כ' אייר ה'תנש"א

– תרגום מאידית –

א. בהמשך למדובר[1] בענין הגאולה

– שהמילה „גאולה", אותיות „גולה" בתוספת אל"ף[2], מבטאת את התוכן של הגאולה (יותר משאר הד'־ה' הלשונות האחרים של גאולה[3]): (א) זוהי גאולה מכל עניני הגלות (גולה); גאולה לא שוללת את העבודה בגלות, אלא כוללת ומעלה את הגלות – ע"י הכנסת וגילוי האל"ף ד„אלופו של עולם"[4] ב„גולה", שהקב"ה הוא בע"ב ומנהיג את כל עניני העולם גם בגלות, (ב) הגאולה „נעשית" ע"י העבודה בגלות (כמו שהמילה „גאולה" בנוי' – רוב אותיות' הם – מהאותיות „גולה", רק בתוספת אל"ף) –

נתעכב על עוד כמה נקודות בזה, שיוסיפו הסברה בעבודה שבנ"י צריכים לעשות בעמדנו „ערב הגאולה".

ב. החידוש של גאולה (הוספת וגילוי האל"ף בגולה, ובשני הענינים הנזכרים לעיל) רואים מיד בגאולה הראשונה (ומקור כל הגאולות[5]) – גאולת מצרים:

הגאולה התבטאה בכך, שנוסף ע"ז שכל בנ"י יצאו ממצרים („בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[6]) ובשלימות ועם כל חפציהם (ע"ד מ"ש[7] „כספם וזהבם אתם"), הם לקחו וגאלו אתם וגאלו גם את הענינים ד„גולה" (גלות מצרים) – „וישאלו[8] ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות גו' וינצלו (ורוקינו[9]) את מצרים", „שעשאוה[10] כמצודה שאין בה דגן . . כמצולה שאין בה דגים"[11] [„וגם[12] ערב רב עלה אתם"[13]].

ז.א. – הגאולה הייתה לא רק יציאה ממצרים, אלא גאולה גם דמצרים (גולה) עצמה, ע"י הכנסת וגילוי האל"ף (אלופו של עולם) בעניני הגלות – תכליתם שבשבילה נבראו ע"י הקב"ה וניתנו למצרים, בכדי שבנ"י יבררו אותם ע"י

---

1) שיחת ש"פ אחו"ק, י"ג אייר (סה"ש תנש"א ח"ב ע' 504 (לעיל ע' 120)).

2) ראה ויק"ר פרשתנו ספל"ב. שהש"ר פ"ד, א (ז). קה"ר פ"ד, א (א). לקו"ת בהעלותך לה, ג. אוה"ת בא ע' רעג. בהעלותך ס"ע תכג ואילך. נ"ך ע' תקי. המשך מים רבים תרל"ו פקל"ד.

3) וארא ו, ו־ח. וראה סה"ש תנש"א ח"ב ע' 504 (לעיל ע' 120) הערה 4.

4) ראה אוה"ת בא שם.

5) כמובן ממאחז"ל (ב"ר פט"ז, ד. ויק"ר פט"ז, ה) „כל המלכיות נקראו על שם מצרים". וראה ד"ה כימי צאתך תש"ח רפי"ב (ע' 164).

6) בא י, ט.

7) ישעי' ס, ט.

8) בא יב, לה־לו.

9) ת"א, ת"י ופרש"י עה"פ. פרש"י ברכות שבהערה הבאה (ד"ה כמצודה).

10) ברכות ט, ב. פסחים קיט, א.

11) „פי' שלקטו כל הניצוצין שנפלו בשבירה אליהם ונתרוקנו מצרים מהם עד שנשארו כמצולה כו' ולא השאירו שם אפי' ניצוץ א'" (תו"א וארא נו, סע"ד).

12) בא שם, לח.

13) שזה („רב") מרמז על הר"ב ניצוצים (מהרפ"ח ניצוצים) שנתבררו ועלו אתם ממצרים (תו"א בא ס, ג). וע"פ המבואר בתו"א שבהערה 11, מובן, שבמצרים היו רק ר"ב ניצוצים, ונתבררו כולם*, ושאר הפ"ו ניצוצים (בגימט' אלקים) נתבררו בגליות שלאחרי זה (ראה תו"א וישב כז, ד).

---

*) ראה לקו"ת וספר הליקוטים להאריז"ל ר"פ תצא בטעם האיסור לחזור למצרים (בשלח יד, יג. שופטים יז, טז. תבוא כח, סח) – כי „הגליות הוצרך לברר ניצוצי קדושה . . והנה במצרים באותו גלות בירדו כל הקדושה שהי' בקרבם ולא נשאר דבר . . ולכן צוה שלא לראותם עוד, ולא עשה כן בשאר גליות שעדיין לא בירדו כל מה שהי' בקרבם לגמרי".

„וינצלו את מצרים" (ועי"ז יתקיים „ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"[14]).

ועד ש„וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום"[15], „אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם"[16] המצריים בעצמם, ועוד יותר: „מלמד שהשאילום בעל כרחם . . בעל כרחם דישראל"[17] – שלכאורה: (א) לשם מה המצריים „מהרו" לתת מכליהם כו' (היפך טבע האדם)?! (ב) הציווי („וישאלו איש מאת רעהו גו'"[18]) נאמר לבנ"י, לא למצריים? (ג) לאחרי שהקב"ה שבר את מצרים ע"י עשר המכות, למה „פתאום" הגישה של המצריים ש„וישאלו ממצרים גו'", „וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום" (ולא ע"י שבירתם)?

אלא מכיון שגאולה פירושה (גם) הגאולה והעלי' דמצרים („גולה") עצמו ע"י ההכרה שהקב"ה הוא אלופו של עולם ומנהיג את העולם, והמצריים (בהיותם (כמה מהם) חכמים[19]) הבינו והרגישו זאת (סו"ס) (ואלו שלא חזו – הרי „מזלייהו חזו"[20]), „וידעו מצרים כי אני ה'"[21] – לכן הי' זה צריך להעשות, ובפועל נעשה, לא בעל כרחם דמצריים, אלא ברצונם (נוסף על פעולת בנ"י בזה), באופן ד„וישאילום" („וה' נתן את חן העם בעיני מצרים"), עד ש„אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם", עד „בעל כרחם דישראל".

ועד"ז רואים בכך – את הענין השני הנ"ל ב„גאולה" (שנעשית מ(המלה) „גולה" (בתוספת אל"ף)): דוקא ע"י הירידה בגלות מצרים („ועבדום וענו אותם"[22]) – נפעלה עליית (גדלות) וגאולת מצרים, באופן ד„ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"[14] (כי אילו לא ירדו אבותינו למצרים לא היו (מקבלים ו)מעלים את ה„כלי כסף וכלי זהב ושמלות" דמצרים).

ומזה מובן ג"כ בנוגע לכל הגאולות (שדומות ונלקחות מגאולת מצרים[5]), עד לגאולה האמיתית והשלימה, עלי' נאמר[23] „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" – שהיא נקראת „גאולה" כיון שתוכנה הוא: (א) (לגאול) להעלות את עניני הגולה (עי"ז שמגלים בהם את אלופו של עולם), ו(ב) דוקא ע"י העבודה בגולה מגיעה הגאולה.

ג. אבל צריך להבין:

נוסף ע"ז שע"י גאולת מצרים נפעל הגילוי דאלופו של עולם במצרים – „וידעו מצרים כי אני ה'" [שזה הי' אחד הטעמים על המכות[24]], שהקב"ה הוא הבעה"ב והוא מנהיג את העולם[25] – נפעלו גם ענינים נעלים יותר (לבנ"י), ש„נגלה עליהם מלך מלכי המלכים

---

14) לך לך טו, יד. וראה בארוכה לקו"ש ח"ג ע' 823 ואילך. ועוד.
15) בא שם, לו.
16) פרש"י שם, ממכילתא עה"פ.
17) ברכות שבהערה 10.
18) בא יא, ב.
19) כמ"ש (מ"א ה, י) „ותרב חכמת שלמה . . מכל חכמת מצרים" (וראה לקמן ס"ו). וראה מקץ מא, ח. וארא ז, יא.
20) מגילה ג, א*. סנהדרין צד, רע"א.
21) נסמן בהערה 24.

*) ובפרש"י שם ד"ה מזלייהו (הובא בחדא"ג מהרש"א סנהדרין שם): שר של כל אדם למעלה.

22) לך לך טו, יג.
23) מיכה ז, טז.
24) ראה וארא ז, ה. יז. ח, ו. יח. ט, יד. כט. בא יא, ז. בשלח יד, ד. יח. וראה לקו"ש חל"ו ע' 33 ואילך.
25) ראה אברבנאל וארא ט, טז.

הקב"ה וגאלם"[26], ו„בכבודו ובעצמו"[27] – עצמות א"ס ב"ה[28],

עד שהכוונה[29] (ביציאת מצרים) הוא מתן־תורה, „בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"[30], הגילוי ד„אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"[31], ובאופן ד„פנים בפנים דבר ה' עמכם"[32], שלמעלה מהגילוי דאלופו של עולם, איך שהקב"ה הוא בורא העולם ומנהיגו („בראשית[33] ברא אלקים את השמים ואת הארץ")[34], כידוע שהתורה „קדמה לעולם"[35], קדמה גם במעלה (למעלה) מעולם.

ועאכו"כ כשמדובר אודות הגאולה האמיתית והשלימה – שאז יהי', נוסף על הגילוי דאלופו של עולם (בכל הבריאה), גילוי אלקות שלמעלה מהבריאה – „אלה[36] תולדות פרץ" מלא[37] שגבוה יותר מה„מלא"[37] ד„אלה[38] תולדות השמים והארץ בהבראם" (עולם על מילואו נברא[39]), עד שיהי' חידוש שלא בערך לגבי המצב בגאולת בבל ומדי וכו', הן בעולם – חידוש במעשה בראשית („הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה"[40], „השמים החדשים והארץ החדשה"[41]), והן בגילוי אלקות – הגילוי דפנימיות עתיק[42], עד לגילוי עצמותו ית' למטה, בה„דירה לו יתברך בתחתונים"[43],

עד ש„לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם שנאמר[44] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[45]; ואז יהי' חידוש בתורה: כשם וע"ד שגלות וגאולת מצרים היו ההכנה למתן־תורה, כך תביא הגאולה האמיתית והשלימה חידוש בתורה – גילוי פנימיות התורה[46], „סוד טעמי' ומסתר צפונותי'"[47], עד „תורה חדשה מאתי תצא"[48].

וכיון שכל ענינים אלו – שהם נעלים

---

26) הגש"פ פיסקא „מצה זו".

27) שם פיסקא „ויוציאנו".

28) ראה סה"מ אעת"ר ע' עה. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקכד. סה"מ תער"ב־תרע"ו ע' סז.

29) „עיקר תכלית המכוון" – תו"א ר"פ שמות (מט, א).

30) שמות ג, יב.

31) יתרו כ, ב. וראה מכילתא ופרש"י שם. שמו"ר פכ"ט, ג.

32) ואתחנן ה, ה.

33) בראשית א, א.

34) כמבואר בכ"מ הטעם שבעשה"ד נאמר „אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" ולא „אשר בראתי שמים וארץ", כי הגילוי אלקות ביצי"מ (ומ"ת) הוא למעלה מהגילוי דבריאת שמים וארץ (ראה סידור עם דא"ח רפד, ב ואילך. ובכ"מ).

35) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. זח"ב מט, א.

36) רות ד, יח.

37) ב"ר פי"ב, ו. שמו"ר פ"ל, ג.

38) בראשית ב, ד.

39) ראה ב"ר שם. פי"ד, ז. פי"ג, ג.

40) ישעי' סה, יז.

41) שם סו, כב. וראה בזה לקו"ת שה"ש בסופו (נא, ג). ספר הליקוטים דא"ח־צ"צ ערך לע"ל ע' תריב ואילך. ועוד.

42) משא"כ כל הגילוים דעכשיו הם מחיצוניות עתיק – פע"ח שער הק"ש רפט"ו, הובא בלקו"ת שם.

43) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא פל"ו.

44) ישעי' יא, ט.

45) רמב"ם בסיום וחותם ספרו.

46) ראה תו"א ר"פ שמות (מט, א): „כמו שכל עיקר תכלית המכוון בגלות מצרים . . הי' בכדי לזכות לקבלת התורה . . כך כל אריכות הגלות הזה הוא כדי לזכות לגילוי פנימיות התורה שיהי' לע"ל כו'".

47) פרש"י שה"ש א, ב.

48) ישעי' נא, ד. ובויק"ר פי"ג, ג: חדוש תורה מאתי תצא. וראה קה"ר פי"א, א (ח): תורה שאדם למד בעוה"ז הבל היא לפני תורתו של משיח.

שלא בערך מהגילוי עתה דאלופו של עולם – נכללים ב(שם) גאולה, מוכרחים לומר שכל זה מרומז גם ב„גאולה" אותיות „גולה" בתוספת אל"ף.

ד. והביאור בזה:

באות[49] אל"ף – שמתוספת ב(מילה) „גאולה" (לגבי „גולה") – ישנם כמה פירושים: (א) אל"ף מלשון אלוף, אלופו של עולם. (ב) אל"ף מלשון אולפנא ולימוד, אאלפך חכמה[50] אאלפך בינה. (ג) אל"ף אותיות פלא.

בעבודה דהפיכת הגלות („גולה") לגאולה ישנם בכללות שלשה ענינים, שלשה דרגות ושלבים: גילוי אלקות בתוך ובערך לעולם (אלופו של עולם). גילוי אלקות שלמעלה מעולם אבל יש לו איזה ערך ויחס לעולם, ובמיוחד – ע"י תורה שקדמה לעולם (אולפנא). וגילוי אלקות שלמעלה לגמרי מעולם, באופן מופלא ומובדל, ובמיוחד – ע"י הנפלאות שבתורה[51] שיתגלו בגאולה האמיתית והשלימה[52] (פלא).

הדבר הראשון[53] מתבטא בכך שמגלים בכל עניני העולם (– בגלות) את האל"ף דאלופו של עולם, איך שהקב"ה הוא האלוף והבעה"ב של העולם ובעולם: העולם – עולם מלשון העלם והסתר[54] – נברא באופן שהוא (מצ"ע) מכסה על אלקות, דבר ה' שתמיד מהוה, מחי' ומקיים אותו[55]. והעבודה של יהודי היא לגלות בעולם איך שהקב"ה הוא אלופו של עולם, הן בכללות העולם והן בפרטי העולם – „כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת"[56], וכך גם בכל פרטי הנבראים – הגילוי דכח הפועל בנפעל[57].

וע"י הגילוי דאלופו של עולם ב„גולה" – נפעלת הגאולה, שאז יהי' „וידע כל פעול כי אתה פעלתו"[58].

ענין נעלה יותר בגילוי האל"ף הוא – הענין דאל"ף מלשון אולפנא ולימוד, אאלפך חכמה אאלפך בינה: גילוי האלקות בגאולה האמיתית והשלימה יהי' – נוסף על בחי' אלקות שבבריאה (אלופו של עולם), כח הפועל בנפעל – גם, אלקות שלמעלה מהעולם (כנ"ל), שבאה מאל"ף שבבחי' מוחין (חכמה ובינה), שלמעלה מהמדות שמהם נעשה העולם[59] (עולם חסד יבנה[60]); ובמיוחד – ה"ז נפעל ע"י גילוי התורה (שמתגלית לאחר

---

49) בהבא להלן – ראה בארוכה ספר הערכים־חב"ד מערכת אותיות – אל"ף (ע' עב ואילך). וש"נ.

50) לשון הכתוב – איוב לג, לג.

51) ראה רשימות הצ"צ לתהלים (יהל אור) ע' תסא. ובארוכה – ד"ה גל עיני תשל"ז (סה"מ מלוקט ח"ה ע' רעא ואילך). וש"נ.

52) ראה שער האמונה פ"ס.

53) בהבא להלן – ראה אמרי בינה פתח השער פ"א. שם ספ"ה.

54) ראה לקו"ת שלח לז, ד. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' שג. ח"ג ע' א'נט. וראה לקו"ש חל"ד ע' 112 הערה 63. וש"נ.

55) שער היחוד והאמונה פ"א.

56) תהלים ח, ד.

57) במכ"ש ממעשה בשר ודם „שהוא יש מיש", ו„כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף" (שעהיוה"א רפ"ב), שגם שם ישנו כח הפועל בנפעל, „כידוע בהרב המגיד ז"ל . . שאמר בפירוש על מה שהכיר לפועל הכלי מתוך הכלי כו'" (שער האמונה ספכ"ז), ועאכו"כ ב„מעשה ה' עושה שמים וארץ", „שהוא יש מאין", ו„צריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו" (שעהיוה"א שם).

58) תפלת העמידה דר"ה (ברכת „אלקינו כו' מלוך כו'").

59) אוה"ת תבוא ס"ע תתשיז ואילך. וראה ספר הערכים־חב"ד שבהערה 49 ע' עג. וש"נ.

60) תהלים פט, ג. וראה סה"מ תש"ח ריש ע' 273. וש"נ.

הגאולה), ד„אלפיים שנה קדמה תורה לעולם"[35], „אלפיים" גם מלשון אאלפך, אאלפך חכמה אאלפך בינה[61].

ואחר כך מגיעים לענין נעלה יותר באל"ף – אותיות פלא – גילוי הנפלאות בגאולה, כמ"ש[23] „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (נפלאות אפילו בערך הנפלאות בגאולת מצרים[62]), כולל ובמיוחד – הנפלאות שבתורה[51] („גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"[63]), גילוי פנימיות התורה, „סוד טעמי' ומסתר צפונותי'", שהם מצ"ע מופלאים ומובדלים (עד – בתכלית ההעלם[64]), וגם זה מתגלה, עד באופן דאולפנא ולימוד, עד ב(אלופו של) עולם[65].

ובלשון החסידות – בספירות למעלה: (א) אלופו של עולם הוא כנגד ספירת המלכות, גילוי מלכותו ית' בעולם – „אחד"[66], „אמליכתי' למעלה ולמטה ולארבע רוחות"[67]. ובכללות יותר – ענין המדות, שמהם המקור על הנהגת העולם. (ב) אולפנא ולימוד (אאלפך חכמה אאלפך בינה) הוא בחי' המוחין (חכמה ובינה), מוחין השייכים למדות, שלמעלה מהעולם, אבל עכ"ז ההתחלה והמקור לעולם[68]. (ג) פלא הוא בחי' מוחין (חכמה) מצ"ע, עצם המוחין[69], עד כפי שזה קשור עם כתר (עד עם פנימיות הכתר), שמופלא ונבדל לגמרי מעולם[70].

וידוע[71] שכעת עיקר העבודה הוא בבירור שבע מדות (כיבוש שבע ארצות), ובמוחין השייכים למדות; משא"כ בגאולה האמיתית והשלימה יהי' (גם) העבודה דמוחין מצ"ע (כיבוש שלש ארצות, קיני[72] קניזי וקדמוני[73]).

ועד"ז גם בגילוי אלקות בגאולה האמיתית והשלימה: נוסף לגילוי דכח הפועל בנפעל, וגילוי אלקות שלמעלה מהבריאה, יהי' גם הגילוי דעצמותו ית' למטה, ואדרבה – כח העצמות יתגלה דוקא ביש הנברא[74].

ה. עפ"ז מובן שפעולת הגאולה – „גולה" בתוספת אל"ף – כוללת את כל שלשת הענינים דגילוי האל"ף (בעבודה בגלות): אלופו של עולם, אולפנא, פלא;

ודוקא ע"י העבודה בגלות, ע"י הכנסת האל"ף (שלשת הענינים שבו) ב„גולה" – נפעלת הגאולה, וכל שלשת הענינים והדרגות שבה (גם הענינים הכי נעלים

---

61) לקו"ת שה"ש א, סע"ד. המשך והחרים תרל"א ע' כו. סה"מ תש"ח ס"ע 273.

62) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

63) תהלים קיט, יח.

64) ומתאים גם עם זה שאל"ף אותיות „אפל", בחי' חושך (ישת חושך סתרו – תהלים יח, יב) שלמעלה מאור וגילוי (אוה"ת יתרו ע' תתקלג).

65) ראה ספר הערכים שם ע' עב. ע' צה. ע' קט. ע' קכט. וש"נ.

66) שזהו גימט' של א'.

67) ברכות יג, ב. וראה ספר הערכים שם ע' עט. וש"נ.

68) ראה אמרי בינה שבהערה 53.

69) ראה סה"מ ה'ש"ת ע' נה. ספר הערכים שם ע' קכ. וש"נ.

70) ראה אמרי בינה שם. ספר הערכים שם ע' קט ואילך. וש"נ.

71) מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א בתחלתו (ע' ג ואילך).

72) לך לך טו, יט. ובפרש"י: עתידים להיות ירושה לעתיד.

73) וי"ל שגילוי הג' מוחין מצ"ע (בחי' פלא) דלע"ל נעשה דוקא ע"י בירור (חכמות) העולם, קיני קניזי וקדמוני שלמטה (שנשתלשלו לאחרי צמצום ופרסא כו' מג' מוחין) – ע"ד שגאולה נעשית דוקא ע"י גילוי האל"ף שב„גולה". וע"ד המבואר לקמן בפנים (ס"ו) בענין „ותרב חכמת שלמה . . מכל חכמת מצרים".

74) ראה לקמן ס"ט.

שבה): גילוי כח הפועל בנפעל, „וידע כל פעול כי אתה פעלתו" (מלכות), גילוי שלימות האולפנא ולימוד התורה, גילוי אלקות שלמעלה מהבריאה (מוחין), עד לגילוי הנפלאות (מוחין בעצם, כתר)[75].

75) ומעין זה והתחלה בזה בגאולת מצרים – כנ"ל בפנים, שנוסף לגילוי אלופו של עולם במצרים („וידעו מצרים כי אני ה'", אפילו „בקרב הארץ" (וארא ח, יח)), כפי שבא לידי ביטוי גם בזה ש„ה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום" – היו שם נפלאות* (עד שמדמים ה„אראנו נפלאות" שלע"ל ל„כימי צאתך מארץ מצרים" – מיכה ז, טו), עד להגילוי ד„בכבודו ובעצמו" שהי' במצרים,

ועוד ועיקר, שגלות מצרים היא ההכנה למתן תורה, גילוי האל"ף ד„אנכי ה' אלקיך" (בחי' כתר), הכולל כל התורה כולה (תניא רפ"כ), גם פנימיות התורה, ואדרבה – במ"ת הי' גילוי מעשה מרכבה („ויראו את אלקי ישראל גו' ויחזו את האלקים" (משפטים כד, י־יא. וראה גם שמו"ר פ"ג, ב. וש"נ)), מעין הגילוי אלקות בגאולה האמיתית והשלימה, כמ"ש (ואתחנן ד, לה) „אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו", „הראית ממש בראי' חושיית" (תניא פל"ו – מו, א).

ובפרטיות יותר: הגילוי דמ"ת בא לאחרי ההכנה דמ"ט ימים, ימי הספירה, שלאחרי יציאת מצרים, שענינם (בעבודת האדם) – בירור הז' מדות (ובשלימות – ז' מדות כלולים מז') במ"ט יום, ועי"ז מגיעים – „תספרו חמשים יום" (אמור כג, טז) – לגילוי שער הנו"ן (דבינה) שבערך להמ"ט שערים (ע"ד בחי' מוחין השייכת למדות), ועד לבחי' הב' בשער הנו"ן שהיא שלא בערך – מופלא ומובדל – מהמ"ט שערים (ראה בארוכה לקו"ת במדבר יב, א ואילך), בחי' נפלאות, נ' פלאות (זח"א רסא, ריש ע"ב) – שנתגלה במ"ת.

אבל ביצי"מ ומ"ת הי' בגילוי לפי שעה. ובגלוי הי' במ"ת בעיקר הנתינה דתורה הנגלית (ראה תו"א ר"פ שמות), בחי' אולפנא ולימוד. משא"כ בגאולה האמיתית והשלימה תהי' שלימות הגילוי באופן תמידי ונצחי (ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתקל ואילך), וגילוי פנימיות התורה (תו"א שם – נעתק לעיל הערה 46), בחי' נפלאות שבתורה.

*) ראה שמות ג, כ. ועוד.

ז.א. – לא מסתפקים בזה שמגלים ב„גולה" בחי' אלופו של עולם (אלקות בערך הבריאה), ע"י שמשתמשים בעניני העולם „לשם שמים"[76] ובשביל „דעהו"[77], אלא שמגלים וממשיכים שם גם את בחי' אולפנא (מוחין השייכים למדות), ע"י לימוד התורה, ועד גם – בחי' פלא, ע"י לימוד פנימיות התורה (נפלאות שבתורה), כדלקמן (ס"ח ואילך).

ויש לומר, שנוסף על העבודה (דלימוד פנימיות התורה) בגלות, ה"ז נפעל גם ע"י עצם הענין (ירידה) ד„גולה" (עי"ז שמגלים בגולה את האל"ף, הכוונה העליונה בירידה) – כמ"ש[78] „ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי", דלכאורה: במה מתבטאת ההודאה ע"ז ש„אנפת בי"?! אי אפשר לתרץ שההודאה היא על מה שנאמר בהמשך הכתוב „ישוב אפך ותנחמני", מכיון שאז אי"ז הודאה בשלימות: אם ההודאה היא על „ישוב אפך" (הביטול ושלילה ד„אנפת בי") הי' יותר טוב – והודאה יותר גדולה – אם מלכתחילה לא הי' „אנפת בי"! ומזה מוכח, שההודאה היא דוקא ע"ז ש„אנפת בי".

והביאור בזה, דוקא ע"י הירידה בגלות באופן ד„אנפת בי" באה העלי' דהגאולה, עד לענינים הכי נעלים שבה – גילוי בחי' אל"ף אותיות פלא; וכאשר מגלים ב„גולה" את האל"ף (דפלא) – הכוונה העליונה שבזה – מתגלה „אודך ה'" ב„אנפת בי", בחי' הודאה דוקא על דבר פלא שלמעלה משכל וחכמה (של האדם), ע"ד מ"ש[79] „אודה שמך כי עשית פלא",

76) אבות פ"ב מי"ב. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.

77) משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם.

78) ישעי' יב, א.

79) שם כה, א.

דקאי על אריכות הגלות שהוא דבר פלא, ו„אינו מושג בשכל כלל, זהו מכלל במופלא[80] ממך אל תדרוש"[81], וזה גופא נמשך אח"כ בגילוי בבחי' „כי עשית – אל"ף"[82], בשכל וחכמה (אאלפך חכמה)[81]. ודוקא ע"י העבודה בהתגברות על חושך הגלות מגיעים לשלימות הגילוי דפנימיות התורה בגאולה האמיתית והשלימה[83].

ו. מכיון שהגאולה האמיתית והשלימה באה ע"י משיח צדקנו, מובן, שגם במשיח ישנם שלושת הענינים (באל"ף) של גאולה.

ובהקדים הדיוק בדברי הרמב"ם[84] שמלך המשיח הוא „מבית דוד ומזרע שלמה"[85], דלכאורה אינו מובן: מש"כ „מבית דוד" [כמו שהוא כותב ג"כ בספר היד[86]] ה"ז מפני שבבית דוד הוא „עיקר המלכות"[87], „כיון שנמשח דוד זכה בכתר מלכות והרי המלכות לו ולבניו כו' עד עולם"[88], „מלכי דוד הם העומדים לעולם"[89]; אבל מהו הרמז ב„ומזרע שלמה"[90]?

ויש לומר (בפנימיות הענינים): בימי[91] שלמה הי' מעין המצב דהגאולה האמיתית והשלימה. בזמן דוד היו מלחמות, עד ש„דם לרוב שפכת"[92] (ולכן לא הי' ביכולתו לבנות את בית המקדש[93]), משא"כ בזמן שלמה שרר שלום, ולכן הוא נקרא בשם שלמה, כי שלום הי' בימיו[94] – מעין שלימות השלום לעתיד לבוא.

ויש לומר שהטעם על זה, כי אצל שלמה הי' שלימות החכמה – „ויחכם מכל האדם"[95], ז.א. שנוסף לעצם ענין המלכות היתה אצלו גם שלימות בחכמה[96]. ועוד יותר: „ותרב חכמת שלמה

---

80) חגיגה יג, א.

81) ביאורי הזהר להצ"צ ע' תקלא.

82) זח"ג קצד, ב.

83) המשך תער"ב ח"א פרכ"ה ואילך.

84) בפיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד הי"ב. ועד"ז בסהמ"צ שלו מל"ת סשב („אין מלך למי שמאמין בתורת משה רבינו אלא מזרע דוד, מזרע שלמה דוקא" (ראה לקו"ש חכ"ה ע' 110 הערות 52־51)). אגרת תימן פ"ג („אי אפשר שלא יעמוד מזרע שלמה איש כו'").

85) והוא ע"פ תנחומא ס"פ תולדות*. אגדת בראשית פמ"ד (מה)*. וראה מפרשי הזהר ח"א קי, ב. וש"נ.

86) הל' מלכים פי"א ה"ד: ואם יעמוד מלך מבית דוד. ובהל' תשובה פ"ט ה"ב: אותו המלך שיעמוד מזרע דוד.

87) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ח. וראה בכ"ז בארוכה לקו"ש חכ"ה ע' 110 ואילך. חכ"ח ע' 109 ואילך. ח"ל ע' 100־99.

88) רמב"ם שם ה"ז.

89) שם ה"ט.

90) דאם בא רק לשלול שאר בני דוד, הו"ל לפרש גם שם בנו של שלמה (ראה שוה"ג להערה 85), שהרי גם לשלמה היו כמה בנים.

91) בהבא להלן ראה ד"ה פדה בשלום בס' שערי תשובה לאדהאמ"צ (שער התפלה) פי"א (נה, ד ואילך).

92) דה"א כב, ח. וראה גם שם כח, ג.

93) שם.

94) כמ"ש (דה"א כב, ט) „שלמה יהי' שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו".

95) מ"א ה, יא.

96) ראה ספר המצות להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ב, שדוקא במלך דוד הי' המשכת בחי' חכמה במדת והנהגת המלכות שלו (ובהמשך הענין מבאר, שדוד קיבל מאדם חכמה עילאה (עצמיות החכמה שלא נוגע למדות), ומיוסף קיבל חכמה תתאה (להנהיג המלוכה בפועל), משא"כ בכל המלכים שלאחריו (כולל שלמה, שעליו נאמר ויחכם מכל האדם) לא הי' הארת החכמה מאיר בהם לענין הנהגת מלכותם (כ"א רק בניצוץ הפרטי שלהם להבין ולהשכיל בתורת ה' ובכל אשר בעולם). וצע"ג איך ליישב זה עם המבואר בפנים (המצב דלע"ל).

*) ושם: ממי הוא מדוד, שנאמר (דה"א ג, י) ובן שלמה רחבעם (בנו), אבי' בנו וגו'.

. . מכל חכמת מצרים"[97] – היתרון של האל"ף (אאלפך חכמה) שמתגלה ע"י „גולה" (חכמת מצרים),

ובכח זה „כל חכמי הגוים נתבטלו בעצם לגבי חכמת שלמה שלא ע"י מלחמה ע"כ נק' שלמה כי שלום הי' בימיו"[98], עד שהאומות הביאו לשלמה את ניצוצי הקדושה (כידוע בנוגע למלכת שבא[99]) – מעין שלימות השלום לע"ל, ש„לא ירעו ולא ישחיתו גו' כי מלאה הארץ דעה גו'"[44], ע"ד הבירור ע"י „עסק התורה דבחכמה אתברירו בביטול הרע בעצם כמו לע"ל דכתיב[100] וראו כל בשר בחי' ראי' דחכמה כו' וידע[58] כל פעול כו'"[98].

וי"ל שזה נוגע לשלימות ענין המלכות, שלכן אצל שלמה היתה מלכות בשלימות „וישב שלמה על כסא ה'"[101] במצב של מנוחה ושלום (בכללות), בערך למלכות דוד עלי' היו קטרוגים וערעורים כו'.

ואילו זכו היתה מלכות שלמה שלימות ענין המלכות ובית ראשון הי' הבית הנצחי, בגאולה נצחית; אבל בגלל שנתערבו ענינים בלתי רצויים, הי' לאח"ז „קרוע אקרע את הממלכה"[102] (למלכות יהודה ומלכות ישראל), ואח"כ הי' החורבן, ולאח"ז – חורבן בית שני, וגלות זה האחרון – עד שתחזור שלימות ענין המלכות ע"י מלך המשיח, למעלה ממלכות שלמה, כש„מלך[103] אחד יהי' לכולם למלך גו' ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד", „ודוד[104] עבדי נשיא להם לעולם"[105].

עפ"ז י"ל ההדגשה שמשיח הוא „מבית דוד ומזרע שלמה" – כי החידוש של משיח יהי' מורכב ממעלת דוד (מלכות) ומעלת שלמה (שלום), עי"ז שלמשיח יהי' שלימות ענין המלכות, כולל חכמה שבמלכות (כמו שמתגלה ע"י „גולה", חכמת מצרים), עד ש„אותו המלך שיעמוד מזרע דוד בעל חכמה יהי' יותר משלמה"[106], עד שלימות ענין המוחין (בבחי' פלא), נוסף על מוחין ומדות ומלכות – כמ"ש[107] „ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'". וכידוע[108] שמשיח יהי' הן מלך והן רב, „וילמד כל העם" תורה[109], כולל – הנפלאות של פנימיות התורה[110].

ז. בכדי שאצל כאו"א מישראל יהי' כח לקבל את הגילוי דמשיח, צריך להיות אצלו מעין הדרגות הנ"ל באל"ף [כידוע שבכאו"א מישראל יש ניצוץ של משיח[111], ולכן כאו"א אומר[112] „ויתקיים בנו מקרא

---

97) מ"א ה, י.

98) שערי תשובה שם (נו, א).

99) מ"א י, א ואילך. תו"א בראשית ו, רע"א. סה"מ תש"ד ע' 107. ובכ"מ.

100) ישעי' מ, ה.

101) דה"א כט, כג.

102) מ"א יא, יא.

103) יחזקאל לז, כב.

104) שם, כה. וראה לקו"ש חל"ה ע' 206 ואילך.

105) ואולי יש לומר לחידודא, שענין זה מרומז גם בלשון „גאולה האמיתית והשלימה": „אמיתית" – רומזת לשלימות המלכות על כל בני ישראל, כי יעקב הוא מדת האמת (זח"א קלט, סע"א. קסא, א. תניא ספי"ג. ועוד) ונשמתו „כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם" (אגה"ק ס"ז). ובתיבת „שלימה" ישנם האותיות של „שלמה".

106) רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב.

107) ישעי' יא, ב.

108) אוה"ת תזריע (כרך ג) ע' תתטז. ובארוכה – סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.

109) רמב"ם הל' תשובה שם.

110) ראה סהמ"צ שם פ"ג. לקו"ת צו יז, א־ב. שער האמונה פנ"ו ואילך. ועוד.

111) מאור עינים ס"פ פינחס.

112) תפלת רבש"ע בעת הוצאת ס"ת ביו"ט.

שכתוב ונחה עליו גו'"]: מלכות, מדות, מוחין השייכים למדות, ומוחין בעצם.

ויש לומר, שזהו תוכן המשנה בתחלת הפרק דשבת זו (פרק רביעי), שמפרט ארבעה דברים: "איזהו חכם כו', איזהו גבור כו', איזהו עשיר כו', איזהו מכובד", וידוע שהם כנגד ארבע דרגות שמהם מתחלקים (עשר ספירות שמהם משתלשלים[113]) עשר כחות הנפש, כנגד ד' אותיות שם הוי'[114]: איזהו חכם – חכמה, איזהו גבור – בינה, איזהו עשיר – תפארת (כללות המדות)[115], איזהו מכובד – מלכות (שענינה כבוד).

והיות שלכאו"א מישראל יש חלק אלוקה ממעל ממש[116], ויתירה מזה "חלק הוי' עמו"[117] – שהעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו[118] – לכן כלולים בו כל ארבע האותיות ד"אלו-ה" (בחי' אלופו של עולם), ודהוי' (אלקות שלמעלה מעולם).

ועבודתו היא לגלות ארבעה ענינים אלו אצלו, עד לאופן דלפנים משורת הדין, "מילי דחסידותא"[119], בחי' נפלאות (שבתורה).

ועי"ז שיש לו בגלוי את כל ארבעת הענינים נעשית שלימות המלכות, שלימות כסא המלכות של ד' רגלים דוקא – "וישב שלמה על כסא הוי'", ומעין זה אצל כאו"א מישראל, כי יהודים הם "בני מלכים"[120], ויתירה מזה – "מלכים"[121], עד שעי"ז הוא מקבל שייכות ל"מכובד", שבא מכבודו של הקב"ה [במכ"ש ממלך באוה"ע שאומרים עליו "שנתן מכבודו לבשר ודם"[122]]. ועאכו"כ ע"י שייכותם לתורה (עד שלכאו"א מישראל יש אות[123] וחלק שלו בתורה), "כל[124] בניך לימודי ה'"[125], ו"מאן מלכי – רבנן"[126] – שעי"ז מגיעים גם לחכמה שבמלכות (בחי' שלמה), עד לשלימות המלכות, כמו שכוללת את כל ארבעת ענינים הנ"ל: חכם, גבור, עשיר, מכובד.

כך שישנה שלימות הכסא של ד' רגלים, בו שייך שלימות ענין הישיבה ("וישב שלמה על כסא ה'"). ולהוסיף, שעי"ז נמשך גם ראשו של מלך למטה, ולכן מקבלים יותר שייכות למלך, ורגליו מתנשאים על "הדום רגלי"[127] – שע"י המשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה למעלה נעשה שלימות החיבור דאלקות שלמעלה מעולם עד לבחי' נפלאות עם עולם, גילוי בחי' אל"ף במציאות העולם

113) תניא רפ"ג.

114) שער מאמרי רז"ל ולקוטי הש"ס לאבות כאן. וראה סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 446 ואילך.

115) לכאורה הי' י"ל, שעשיר הוא בינה, וגבור הו"ע המדות (גבורת ותוקף המדות). והסדר במשנה הוא – תחלת בחי' דוכרין (י' וו' דשם הוי' – חכמה ומדות), ואח"כ בחי' נוקבין (ב' ההי"ן דשם הוי' – בינה ומלכות). ודוחק הכי גדול הוא – דמה מכריח לשנות סדר שם הוי'?!

116) תניא רפ"ב.

117) האזינו לב, ט.

118) כתר שם טוב בהוספות סקט"ז. וש"נ.

119) ראה ב"ק ל, א.

120) שבת סז, א.

121) תקו"ז בהקדמה (א, ריש ע"ב).

122) ברכות נח, א. רמב"ם הל' ברכות פ"י הי"א. טואו"ח סרכ"ד. שו"ע שם ס"ז. הל' ברכות הנהנין לאדה"ז סי"ג ס"ט.

123) ראה מג"ע אופן קפו.

124) ישעי' נד, יג.

125) ואף שאמחז"ל (ברכות בסופה. וש"נ) "א"ת בניך אלא בונין", ידוע (ראה ס' הליכות אלי ס"ג. ועיין מו"נ ח"ג פמ"ג. שו"ת הרדב"ז ח"ג תשובה אלף סח (תרמג). אנציקלופדי' תלמודית ח"ב ערך אל תקרי) ש"אל תקרי" מוסיף עוד פירוש, ואינו ממעט פירוש הראשון.

126) ראה גיטין סב, א.

127) ישעי' סו, א.

והגלות („גולה").

ובהדגשה יתירה – בעמדנו ביום השבת, שהוא כנגד ספירת המלכות, ובפרט בימי הספירה בשנה זו (כשהספירה התחילה „ממחרת השבת"[128] (גם) כפשוטה), שאז כל שבת מה„שבע שבתות תמימות"[128] היא כנגד מלכות דהספירה של שבוע ההוא: מלכות שבחסד, מלכות שבגבורה, מלכות שבתפארת, מלכות שבנצח, מלכות שבהוד, מלכות שביסוד, מלכות שבמלכות ובשבת זו – מלכות שבהוד (שכוללת כבר את כל הספירות, עד מלכות שבמלכות, כדלקמן ס"ח), מלכות כמו שהיא קשורה עם שלימות ההודאה (בבחי' פלא), כנ"ל.

ח. בכהנ"ל ניתוסף עוד יותר בעמדנו ביום השבת לאחרי ל"ג בעומר (ובתוך שלושה ימים מל"ג בעומר[129]), יום ההילולא ויום שמחתו של רשב"י[130]:

ע"י רשב"י הי' גילוי פנימיות התורה (בחי' נפלאות שבתורה), ועיקר הגילוי הי' ביום הסתלקותו, נשמתא דנשמתא דאורייתא (פנימיות הסודות שגילה במשך כל ימי חייו)*[130], עד שע"י כתיבת דברים אלו (בספר הזהר), ה"ז נתגלה אח"כ לכל בנ"י עד באופן דיתפרנסון[131] בהבנה והשגה – גילוי בחי' נפלאות שבתורה בחכמה בינה ודעת. ההתחלה – ומעין ובדוגמא – מגילוי פנימיות התורה לע"ל.

בנוסף לזה רשב"י גם חיבר את פנימיות התורה עם נגלה דתורה[132]. וי"ל שבתורה עצמה נגלה דתורה ופנימיות התורה הם ע"ד החילוק בין אל"ף מלשון אולפנא ולימוד (מוחין השייכים למדות), לאל"ף אותיות פלא (מוחין בעצם). ורשב"י חיבר את שניהם.

וי"ל שבכח זה הוא גם נתן את הכח לגילוי אלקות (גם הדרגות שלמעלה מעולם) ב(אלופו של) עולם – כמאמר הידוע שלו[133]: „תניא ר"ש בן יוחאי[134] אומר כו' כל מקום שגלו (ישראל) שכינה עמהן כו' גלו לבבל שכינה עמהן כו' גלו לאדום שכינה עמהן", ז.א. שגם בהיותם ב(בבל כו') „גולה" קיים שם הגילוי דאלופו של עולם, „שכינה עמהם".

ועד"ז ממשיך רשב"י בכל העולם כולו – כמאמר שלו[135]: „יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין", שהוא יכול לפטור את כל העולם מלשון העלם והסתר מן הדין, כולל דין הגלות.

ויש לקשר זאת גם עם זה של"ג בעומר

---

128) אמור כג, טו.

129) ולהעיר מהחידוש בשנה זו בענין שלשה: מב' ימי ראש השנה נכנסו תיכף ליום השבת, וכן בי"ט כסלו (שחל ביום חמישי בשבוע), ראש השנה לחסידות, שענינו נמשך בכ"ף כסלו, וממנו נכנסו תיכף ביום השבת. וכן בנוגע לל"ג בעומר, מ"ת דפנימיות התורה (המשך תרס"ו ע' ריט), שחל ביום חמישי, וענינו נמשך על ג' ימים (ראה שער הכוונות ענין ספה"ע דרוש יא. ועד"ז בפע"ח שער ספה"ע פ"ז). וימי הפורים שלפ"ז, וכהסימן פל"ג הובא בסידור (וטור או"ח סתכ"ח).

וע"ד הרמז י"ל שענין שלשה קאי על עבודת הג' מוחין מצ"ע, ענינה של פנימיות התורה (שנתגלתה ע"י הרשב"י, ובאופן של חב"ד ע"י אדה"ז) – מעין וטועמי' של העבודה דלע"ל (כיבוש קיני קניזי וקדמוני).

130) נסמן בסה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 440.

*130) ראה בארוכה ד"ה גל עיני תשל"ז (סה"מ מלוקט ח"ה) שבהערה 51. וש"נ.

131) ל' התקו"ז ת"ו בסופו. וראה הקדמת המק"מ לספרו. כסא לתקו"ז שם.

132) ראה המשך חייב אדם לברך תרל"ח פכ"ה.

133) מגילה כט, א.

134) כן הוא („יוחאי" באל"ף) בעין יעקב. וי"ל שבזה מרומז הגילוי דבחי' אל"ף, כבפנים.

135) סוכה מה, ב.

הוא היום ד„הוד שבהוד", שמרמז על הענין של (הוד מלשון) הודאה, והודאה שבהודאה – בחי' פלא (שלמעלה מהשגה), ומזה נמשך אח"כ באל"ף (הבנה והשגה). ולהוסיף, שהוד שבהוד הוא גם „סוף ותשלום הספירות בעיקר המדות"[136] – ז.א. שכולל את כל המדות (עשיר), עד מלכות שבמלכות (מכובד), נוסף על ההמשכה ממוחין ע"י (חכם, וגבור). והוד היא גם הספירה החמישית, שמרמזת על בחי' חמישית לפרעה[137], דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין[138], בבחי' פרוע, שלמעלה מסדר והשתלשלות (בחי' פלא), וזה גופא נעשה הסדר הקבוע (בחי' אל"ף) לע"ל.

ט. ומרשב"י נמשך אח"כ גילוי פנימיות התורה בדורות שלאחרי זה, עד לדור האריז"ל, שאז נעשה „מצוה לגלות זאת החכמה"[139], ולאח"ז – נוסף בזה ע"י גילוי תורת החסידות ע"י הבעש"ט והמגיד (מייסדי תורת החסידות הכללית), ועוד יותר – ע"י אדמו"ר הזקן (מייסד תורת חסידות חב"ד) ורבותינו נשיאינו ממלאי מקומו – לימוד פנימיות התורה באופן דחכמה בינה ודעת, והפצת המעיינות חוצה, החל מחוצה שבאדם – כחות הנפש שלו, עד גם דנפש הבהמית, עד לחוצה שבעולם – מעין וטועמי' מגילוי פנימיות התורה בגאולה האמיתית והשלימה.

וכך ניתוסף בזה – ע"י רבותינו נשיאינו ממלאי מקומו מדור לדור, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. עד לגילויים דפנימיות התורה בדורנו זה, ובזה גופא – נוסף משנה לשנה, עד להגילויים בימים אלו ע"י כת"י דמאמרי דא"ח שנדפסו ונדפסים עתה.

ובאופן, כאמור, שממשיכים את הנפלאות שבתורה (בבחי' פלא) בהבנה והשגה, עד בכל כחות הנפש (חכמה, בינה, מדות ומלכות), ובלשון תורת אדה"ז הידועה[140] עה"פ „משכיל לאיתן האזרחי" (תחלת מזמור פ"ט) – שאיתן שבנשמה (עצם הנשמה, בחי' פלא) „יש לו משכיל, מה שע"י כח המשכיל הוא האזרחי, מזריח לכל הכחות והחושים", שכח המשכיל (שלמעלה משכל וביחד עם זה הוא מקור השכל) ממשיך מלמעלה מהשכל בשכל[141]; והגם ששלימות זריחה זו תהי' לע"ל, ה"ז נפעל גם כבר עכשיו[142].

ומזה נמשך הכח להמשיך ולגלות אלקות גם בעולם (אלופו של עולם) – כסיום המזמור פ"ט: ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

ולאחרי זה מגיעים למזמור צדי"ק, „תפלה למשה איש האלקים", עד לסיומו – „ויהי נועם ה' אלקינו עלינו גו'", הגילוי עלינו מנועם ה', שלימות התענוג (עתיק[143]), עד „ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו", בה („נועם" אותיות) „מעון" האמיתי, ביהמ"ק השלישי.

ובפשטות – שע"י לימוד התורה בכלל, ובפרט פנימיות התורה, כפי

---

136) סידור עם דא"ח שער הל"ג בעומר דש, א ואילך.

137) ויגש מז, כד.

138) זח"א רי, א.

139) אגה"ק סכ"ו (קמב, ב).

140) קונטרס לימוד החסידות ע' 5-6.

141) ראה ד"ה כי מראש צורים תשכ"ח (נעתק בקובץ י"א ניסן שנת הפ"ט אות טז).

142) ד"ה וייצר תרפ"ה (סה"מ תש"ח ע' 63. נעתק שם אות טו).

143) ראה קובץ י"א ניסן שנת הצדי"ק אות ו, יח, כא. ועוד.

שנתגלתה בתורת החסידות,

– כולל – ע"י המסתכל בפני הרב, במאור פניו (חכמת אדם תאיר פניו[144]), שזה מוסיף בהבנת הלימוד [כמאחז"ל[145] „אמר רבי האי דמחדדנא מחבראי דחזיתי' לר' מאיר מאחורי', ואילו חזיתי' מקמי' הוה מחדדנא טפי, דכתיב[146] והיו עיניך רואות את מוריך"] –

נעשה הוא כלי לגילוי אלקות בעולם, כולל גילוי כח הפועל בנפעל באופן של ראי' (חכמה), ויתירה מזה – גילוי כח העצמות ביש הנברא, ש„הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט כו'" (כמבואר באגה"ק[147] בספר תניא קדישא).

החל מעבודתו של יהודי (כמבואר בתחלת ספר התניא), שהעבודה אצלו היא לא רק בסור מרע – „אל תהי רשע", אלא גם „תהי צדיק"[148], דאע"פ ש„אין כל אדם זוכה להיות צדיק ואין לאדם משפט הבחירה בזה כל כך כו'"[149] כיון שנמצאים למטה נשמה בגוף ונה"ב בעוה"ז הגשמי והחומרי – אבל עי"ז שישנו כח העצמות בגוף הגשמי (של יהודי), כנ"ל, ה"ז נותן את הכח שגם למטה יגיעו לדרגות הכי גבוהות, עד „תהי צדיק" (עכ"פ עי"ז ש„יעשה את שלו לקיים את השבועה שמשביעים תהי צדיק כו', ועוד שההרגל כו' נעשה טבע שני", „וכשירגיל כו' הרי באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא וכולי האי ואולי יערה כו' ויזכה לבחי' רוח משרש איזה צדיק כו'"[149]), וי"ל שלאחרי כל הענינים – של בירור וזיכוך כו' – שבנ"י עברו במשך הדורות, יכול עכשיו כאו"א מישראל להגיע לדרגות הכי גבוהות, עד „תהי צדיק" בגלוי (הגילוי ד„ועמך כולם צדיקים"[150]), כפי שיהי' בשלימות הגילוי בגאולה האמיתית והשלימה[151].

עד שעי"ז – העבודה דהפצת המעיינות חוצה – ישנו כח לגלות ולהמשיך אלקות בעולם, עד בחוצה שאין חוצה ממנה.

וכל זה נעשה הכנה וכלי – ל„ונגלה כבוד הוי' גו'"[100] בגאולה האמיתית והשלימה, „ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד", ולגילוי פנימיות התורה, עד באופן ד„והיו עיניך רואות את מוריך".

י. ההוראה מזה בפשטות – בנוגע לפעולות שבנ"י צריכים לעשות בכדי למהר עוד יותר את הגאולה:

בנוסף לפעולות בחלקו בעולם, עד בכל העולם, לגלות איך שהקב"ה הוא אלופו של עולם בעולם ובכל דבר בעולם, ובפרט ע"י שמנצלים את כל עניני העולם „לשם שמים" ול„דעהו", כך שכל דבר בעולם מגלה את „כבודו" של הקב"ה –

צריכה להיות גם הוספה מיוחדת באולפנא ולימוד התורה, ובמיוחד – בפנימיות התורה כפי שנתגלתה בתורת החסידות, באופן של הבנה והשגה, בחכמה בינה ודעת,

וגם – להשפיע על אחרים סביבו, ע"י

---

144) קהלת ח, א.

145) עירובין יג, ב. וראה ירושלמי ביצה פ"ה ה"ב.

146) ישעי' ל, כ.

147) סימן כ (קל, ריש ע"ב).

148) נדה ל, סע"ב.

149) תניא פי"ד.

150) ישעי' ס, כא.

151) כמאחז"ל כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב שנאמר ועמך כולם צדיקים גו' (סנהדרין ר"פ חלק). וכפי שאומרים קודם פרקי אבות.

הפצת התורה והיהדות, והפצת המעיינות.

ויה"ר שע"י העבודה דסיום „הכנסת" וגילוי האל"ף ב„גולה" – ה"ז יביא מיד את הגאולה, תיכף ומיד ממש, כך שכפי שבנ"י נמצאים עדיין במעמדם ומצבם עכשיו ממש, בלבושים ובגדים שלהם, אפילו אם הם עדיין „בגדים צואים"[152], כי הגאולה באה באופן שלא עכבן אפילו כהרף עין[153], ורק לאחרי הגאולה „ויאמר[152] גו' הסירו הבגדים גו' מעליו"[154], ועאכו"כ כאשר מדובר בנוגע ל„ועמך כולם צדיקים".

וכל בנ"י, „בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", הולכים ביחד עם כל עניניהם, „כספם וזהבם אתם"[7], ועאכו"כ עם כל בתי הכנסיות ובתי המדרשות[155], וספרי התורה שבהם

– כולל ספר התורה שסיימו השבוע, ע"י השתדלות נשי ובנות ישראל, ביחד עם סיום וסדר הכנסת ספר תורה, בשמחה גדולה בריקודים וכו', וקשור עם הוספתן בנתינת הצדקה, המקרבת את הגאולה[156] –

בארץ הקודש, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש, בביהמ"ק השלישי, „מקדש אד' כוננו ידיך"[157].

---

152) ראה זכרי' ג, ג ואילך.

153) ראה מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

154) וע"ד המבואר בנוגע לתחה"מ, שכשם שאדם הולך כך הוא בא כו', כשם שהוא הולך לבוש בא לבוש כו' ואח"כ אני מרפא אותן (ב"ר רפצ"ה. זח"ג צא, א. וראה תשובות וביאורים סי"א (ע' 55)).

155) ראה מגילה כט, א.

156) ב"ב י, א.

157) בשלח טו, יז.

חלק משיחת ט"ו אייר (תענית בה"ב תניינא) ה'תנש"א*

– אחרי תפלת מנחה –

מעלת יום י"ג אייר, והשלימות דכאו"א מישראל הנרמזת בשם „ישראל ארי' לייב"

א. מהמעלות המיוחדות בקביעות חודש אייר („חודש זיו"[1]) שנה זו – הי' תהא שנת אראנו נפלאות, שנת הגאולה האמיתית והשלימה – שב' הימים דראש חודש אייר שקביעותם בשנה זו ביום ראשון וביום שני, באים בהמשך ובסמיכות ליום השבת (ערב ר"ח) – ג' ימים רצופים שבהם מאיר בתוקף ה„זיו" דראש חודש זיו באופן משולש, שבזה מרומז גם הקשר והשייכות לגאולה האמיתית והשלימה.

ועד"ז י"ד וט"ו אייר, שקביעותם בשנה זו ביום ראשון וביום שני, באים בהמשך ובסמיכות ליום השבת (י"ג באייר), ש„מיני' מתברכין כולהו יומין"[2] – שגם בשלימות דחודש זיו (ט"ו בחודש, שבו „קיימא סיהרא באשלמותא"[3]) מודגש ההמשך דג' ימים, שקשור עם הגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי.

ויש להוסיף בהעילוי דיום י"ג בחודש (התחלת הג' ימים) – י"ג בגימטריא אח"ד, שהענין ד„אחד" הוא באופן של אור וגילוי („זיו").

ב. ויש להעיר גם מהרמזים בשמו של בעל ה„יאָרצייט" די"ג אייר – ישראל ארי' לייב: „ישראל" – ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה[4], מדגיש הקשר והשייכות דכאו"א מישראל לתורה. „ארי'" – מורה על מעמדו ומצבו של יהודי באופן ד„גבור כארי"[6] (כמבואר גם בריש ותחלת השולחן־ערוך[7]). ו„לייב" (הכינוי דשם „ארי'" ב„זשאַרגאָן") – מורה שהתוקף ד„גבור כארי" נמשך וחודר (לא רק בעניני קדושה, „ארי'" בלשון הקודש, אלא) גם בעבודה בעניני עוה"ז המרומזים בשם לע"ז.

ועוד יש לומר, ש„לייב" הוא אותיות „לב"[8], שגם במעמד ומצב ירוד (שם לע"ז) קיים ה„לב" דכאו"א מישראל בשלימות, כמ"ש[9] „אני ישנה ולבי ער". וכפס"ד הרמב"ם[10] (הנוגע לפועל לגבי כתיבת גט ע"י כפי') – „זה שאינו לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהכה עד תתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו":

---

*) רשימת השומעים – בלתי מוגה.

1) מלכים־א ו, ה. ר"ה ב, ב.

2) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.

3) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד. וראה שמו"ר פט"ו, כו.

4) בהבא לקמן – ראה בארוכה ובפרטיות יותר בשיחת ש"פ אחו"ק, י"ג אייר שנה זו (לעיל ע' 39 ואילך).

5) מגלה עמוקות אופן קפו.

6) אבות פ"ה מ"כ.

7) טושו"ע ודאדה"ז או"ח בתחלתו.

8) בתוספות יו"ד באמצע – נתבאר בשיחה שבהערה 4.

9) שיר השירים ה, ב. וראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' שיט. וש"נ.

10) הל' גירושין ספ"ב.

לא כדעת הטועים, שיתכן שישנו ליהודי רצון אחר מרצון הקב"ה (רח"ל), כי אם, לבו של כל יהודי „רוצה (הוא) לעשות כל המצות", ורצון פנימי זה פועל בו עד שמשתנה, עד שרצון זה בא לידי ביטוי גם בשטרותיו של יהודי[11].

ונוסף לזה, גם הקריאה בתורה ביום י"ג בחודש (התחלת הג' ימים) שחל בשבת היא באופן משולש – הקריאה דשתי הפרשיות אחרי-קדושים לפני תפלת מוסף, והקריאה השלישית בפרשת אמור לפני תפלת מנחה, שגם בזה מודגש הקשר לגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי.

*

[לאחרי סיום השיחה – נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א לכאו"א שטר של דולר (לתתו (או חילופו) לצדקה), ולאחרי תפלת ערבית – קונטרס „דבר מלכות" חידושים וביאורים בהלכות מלכים (פרקים יא-יב), בצירוף שטר של דולר (לתתו (או חילופו) לצדקה)].

---

11) כמו גיטין (שבזה מדובר בפס"ד הרמב"ם הנ"ל), ועאכו"כ בנוגע לקידושין, כולל ובמיוחד – הקידושין והנישואין דכנסת ישראל עם הקב"ה בכבודו ובעצמו לימות המשיח (שמו"ר ספט"ו).

חלק משיחת ט״ו אייר (אחרי תפילת מנחה) ה׳תנש״א

ע״פ רשימת השומעים - בלתי מוגה

...הציווי דפסח שני (שעל ידו נעשה התיקון והשלימות דפסח ראשון) בא לאחרי וע״י הקדמת הטענה ״למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה׳״[1], דאף שידעו **הסיבה והטעם** שאינם יכולים להקריב קרבן, ואמרו זאת בעצמם בהתחלת דבריהם: ״אנחנו טמאים לנפש אדם״[1], מ״מ, טענו בכל התוקף ״למה נגרע״, היתכן — תהי׳ הסיבה איזו שתהי׳ — שלא נוכל להקריב קרבן!

טענה זו — ״למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה׳״ — היא גם (ובעיקר) בנוגע לזמן הגלות:

מעמדם ומצבם של בנ״י בזמן הגלות הוא באופן של ״טמאים לנפש אדם״, דאף ש״**אתם** הדבקים בה׳ אלקיכם **חיים** כולכם היום״[2], ועד לחיים נצחיים בלי הפסק בינתיים, מ״מ, ״כולנו **טמאי מתים**״[3], מצד השייכות **להדורות שלפנינו** שכבר אינם בין החיים, ודוגמתו ברוחניות — שאף שכבר ״כלו כל הקיצין״[4], מ״מ, נמצאים עדיין בזמן הגלות מצד הענינים הבלתי־רצויים שהיו בדורות שלפנינו, החל מהדור דחורבן בית ראשון, והדור דחורבן בית שני.

ועל זה צועקים בנ״י: ״למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה׳״, היתכן שנמצאים עדיין בזמן הגלות, שביהמ״ק חרב, ואי אפשר להקריב קרבנות?!...

ובמכ״ש וק״ו:

הטענה ״למה נגרע״ שאודותה מדובר בכתוב, היתה (א) טענה של כמה אנשים בלבד, (ב) ובנוגע לקרבן אחד בלבד, (ג) וקרבן שאינו בשלימות דשאר הקרבנות מצד שייכותו **לפסח מצרים**, שנוסף לכך שהי׳ לפני מתן־תורה (לפני הדיבור)[5], לא הקריבוהו ולא היזו את דמו ע״ג המזבח במקום המיוחד להקרבת הקרבנות (המשכן ומקדש, ״בית לה׳ מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות״[6]), כי אם נתינת הדם ״על שתי המזוזות ועל המשקוף (**מעין ודוגמת** הזאת הדם ע״ג המזבח[7]) על **הבתים** אשר יאכלו אותו בהם״[8], ולא עוד אלא שהבתים עצמם (ביחד עם בנ״י שבהם[9]) היו **בארץ מצרים**, תחת שליטתו של פרעה.

ואילו הטענה ״למה נגרע״ בנוגע לזמן הגלות, היא (א) בנוגע לכל בנ״י, (ב) בנוגע לכל הקרבנות, (ג) וקרבנות בשלימותם שהיו צריכים להקריב ע״ג המזבח בביהמ״ק שבארץ ישראל — **היתכן שבמשך יותר מאלף ותשע מאות**

---

1) בהעלותך ט, ז.
2) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר״נ ספל״ד.
3) ל׳ היראים סשכ״ה (בהשלם — סרע״ז). רדב״ז הל׳ בכורים פ״ה ה״ט. ב״ח יו״ד סשכ״ב. מג״א סתקס״א סק״ב. ובכ״מ.
4) סנהדרין צז, ב.
5) ראה חגיגה ו, א־ב. ובכ״מ.
6) רמב״ם ריש הל׳ ביהב״ח.
7) ראה לקו״ש חכ״ו ע׳ 78. וש״נ.
8) בא יב, ז.
9) ובפרט שנתחייבו להיות בהבתים — כמ״ש ״ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד הבוקר״ (שם,

שנים לא יכולים כל בנ״י להקריב קרבנות בביהמ״ק?!...

ועוד ועיקר: ביציאת מצרים (פסח מצרים) היו כו״כ מבנ״י שלא רצו לצאת ממצרים, עד שפרעה הוצרך לשלחם ולגרשם ממצרים, כמ״ש ״ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו״ (״על כרחם״)[10], ״בשלח פרעה את העם״[11], ורק אז נעשו בני חורין, משא״כ בגאולה העתידה לא יהי׳ צורך ח״ו לגרש יהודי מהגלות, כיון שזועק מצד עצמו ״למה נגרע״!

*

... ויה״ר שהגאולה תהי׳ עוד לפני תפלת ערבית, ולפני החלוקה שלאחרי תפלת מנחה — תיכף ומיד לאחרי ההחלטה והדיבור בזה, ועאכו״כ לאחרי ההחלטה והדיבור ע״ד אריכות הגלות בהטענה ״למה נגרע״, הרי בודאי שהקב״ה מתקן ומשלים את החסרון דכל שנות הגלות בהגאולה האמיתית והשלימה, ועד שיאמרו ״אודך ה׳ כי אנפת בי״, לאחרי ש״יוסיף אדנ-י שנית ידו לקנות את שאר עמו גו׳ מאשור וממצרים גו׳ ומאיי הים״ (כמ״ש לפנ״ז)[12],

...ובפשטות — שתיכף ומיד ממש באה הגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו, שיבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, וממשיכים בהכנות לל״ג בעומר, ועאכו״כ ל״ג בעומר עצמו, בארצנו הקדושה, יחד עם רשב״י (ושאר כל התנאים והאמוראים), ויחד עם כל רבותינו נשיאינו שעל ידם נתבארה תורתו של רשב״י בתורת החסידות, החל מג׳ האבות החסידות, עד לצמח־צדק, שב׳ שמותיו (״צמח״ ו״צדק״) הם שמותיו של משיח צדקנו, ועד לכ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו, שב׳ שמותיו קשורים ורומזים על הגאולה.

ובהמשך לזה — כאן המקום להזכיר עוה״פ ע״ד ההכנות לל״ג בעומר מתוך ״שטורעם״ אמיתי, ועוד ועיקר — שזוכים לחגוג את ל״ג בעומר בשנה זו בתכלית השלימות, ביחד עם רשב״י, וביחד עם משיח צדקנו.

והעיקר — שבהמשך להדיבור עתה יוכלו להראות באצבע ולומר ״הנה זה (מלך המשיח) בא״[13], שכבר בא, ובאופן של רנה ושמחה (״הנה לשון שמחה״[14]), וללא פשט׳לאך, אלא כפשוטו ממש, גאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש, וממש ממש.

[לאחרי סיום השיחה — נתן כ״ק אדמו״ר שליט״א לכאו״א שטר של דולר (לתתו (או חילופו) לצדקה), ולאחרי תפלת ערבית — קונטרס „דבר מלכות״ חידושים וביאורים בהלכות מלכים (פרקים יא־יב), בצירוף שטר של דולר (לתתו (או חילופו) לצדקה)].

כב).

10) ס״פ שמות ובפרש״י.

11) ר״פ בשלח.

12) ישעי׳ יא, יא.

13) שה״ש ב, ח ובשהש״ר עה״פ.

14) ספרי ופרש״י קרח יח, ח.

להביא את 770 הביתה!

כל מי שהיה ב-770 אי פעם, זוכר בודאי את שלל הקובצים והעלונים המחולקים בכל ליל שבת קודש

כעת ניתן להשיג את חלקם ברשת האינטרנט, אצלך בבית!

קבצים גרפיים וקבצי טקסט:

דבר מלכות: שיחות כ"ק אד"ש מה"מ מהשנים תנש"א-תשנ"ב.
יחי המלך: קונטרס שבועי, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.
המעשה הוא העיקר: לקט הוראות למעשה בפועל משיחות כ"ק אד"ש מה"מ (החל משנת תשמ"ח).
שיחת הגאולה: גיליון שבועי של ימות המשיח, בהוצאת "האגודה למען הגאולה האמיתית והשלימה".
מעיין חי: גיליון שבועי לילדים, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.
האמונה הטהורה: גיליון שבועי בעניני אחרית הימים.

קבצים גרפיים בלבד:

לקוטי שיחות: שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ היו"ל לקראת כל שבת ב-770, על-ידי "ועד להפצת שיחות".
חדש לקוטי שיחות (מתורגם): שיחה מוגהת של כ"ק אד"ש מה"מ הנדפס בספרי לקוטי שיחות, בהוצאת "מכון לוי יצחק" בכפר חב"ד ב'.
להקהיל קהילות: גיליון שבועי מתורתו של משיח בעניני הקהלת קהילות בשבת, בהוצאת צא"ח העולמית, ניו-יורק.

קבצי טקסט בלבד:

פנימיות: ירחון לבני הישיבות, בהוצאת מרכז את"ה בארץ הקודש.
ליקוט ניגונים: שתי חוברות על הניגונים שנגן וביאר כ"ק אד"ש מה"מ, בהוצאת קה"ת (תשנ"ב).
דרך הישרה: (אידיש) קונטרס מיוחד לילדים, הכולל שיחות-קודש בעניני גאולה ומשיח.
לעבן מיט דער צייט: (אידיש) קטעים לפרשת השבוע מתוך הספר, בהוצאת ישיבת "אהלי תורה", ניו-יורק.
דבר תורה: (אידיש) דף שבועי לילדים, היו"ל על-ידי מוסד חינוך "אהלי תורה", ניו-יורק.

כמו-כן ניתן להוריד באתר את "קונטרס בית רבינו שבבבל" ושיחת ש"פ שופטים ה'תנש"א
מדור מיוחד לספרים וחוברות באנגלית בעניני גאולה ומשיח!

האתר מנוהל ע"י הרה"ת ר' יוסף-יצחק הלוי שגלוב
וכתובתו: http://www.moshiach.net/blind

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

מוקדש להתגלותו המיידית לעיני בשר של

כ"ק אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח שליט"א

למטה מעשרה טפחים ומתוך חיים נצחיים

ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו תיכף ומיד ממש

*

לזכות

חיילי "צבאות השם" **אהרן יעקב, נח ארי וליענה טובה** שיחיו

לרגל יום ההולדת השמיני שלהם לאויוש"ט,

ש"ק פ' אמור, ט"ו אייר ה'תשפ"ג - "שנת הקהל"

ולזכות אחיהם ואחותם

חיילי "צבאות השם" **יהודה אשר ומיטל עדן** שיחיו

*

נדפס ע"י הוריהם

הוו"ח ר' **ניב** וזוגתו מרת **חי'** שיחיו **פישביין**

*

הי' שותף בהפצת "דבר מלכות"

להשיג השיחות, להקדשות ולפרטים נוספים טל.: **(718) 753-6844**

הוכן לדפוס ע"י

יוסף יצחק הלוי בן אסתר שיינדל

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

כתובתינו באינטרנט: http://www.torah4blind.org